

آرته

اطلاعات

سر مقاله: «مناصبی برای منسوبان»؛ علیرضا خانی
اینگ که وزارت علوم گزارش این تخلفات را منتشر کرده، لازم است که خاطیان و مرتکبان آن را هم به مردم و دستگاه قضایی معرفی کند. در این شرایط آنچه در اطلاعیه وزارت علوم تحت‌عنوان «حداکثر افعاض» آمده است، معنایی ندارد، چه، وزارت علوم نباید و نمی‌تواند نسبت به کسانی که از موقعیت خود سوءاستفاده کرده و مهم‌تر از آن، اعتماد مردم به حاکمیت را خدشده‌ار کرده‌اند، با حداکثر افعاض برخورد کند. در این میان اتفاقا آنها که اصولگرای واقعی‌اند باید بر مجازات کسانی که به بنیاد اعتماد مردم به نظام آسیب زده و حیثیت دستگاه دولتی را زیر سوال برده‌اند، بیشتر تأکید و بافشاری کنند. دستگاه‌های نظارتی و قضایی نیز باید از وزارت علوم بخواهند که مرتکبین این تخلفات را معرفی کنند. همان‌طور که رییس فوق‌وقضاییه اخیرا گفت که به دادستان دستور داده است که رسانه‌هایی که راجعه‌به فساد مطالبی منتشر می‌کنند رصد شوند تا با آنها برخورد لازم صورت گیرد، خوب است افراد و صاحب منصبی که مرتکب این شکل از فساد شده‌اند را هم رصد کنند تا بلکه با آنها نیز برخورد قانونی صورت گیرد.

ایران

یادداشت: «چه کسانی نگران پرونده بورسیه‌ها هستند؟»؛ رضا منصوری

در دولت نهم و دهم- افراد بدون صلاحیت علمی وارد دانشگاه شدند و تعجب می‌کنم کمیسیون آموزش مجلس چرا در این سال‌ها واکنش نشان نداد و حتی در ماه‌های اخیر که دکتر فرجی‌دانا این مساله را پیگیری می‌کردند واکنش منفی نشان دادند. باید توجه‌داشته‌باشیم که اگر فرزندانمان را به این مسوولان دانشگاهی بسپरیم که شایستگی لازم را نداشته باشند با این کار نسلی را که باید آینده‌ساز کشور باشند در معرض خطر قرار می‌دهیم- نگرانی و ترس عدای در مقابل برخورد با بورسیه‌های غیرقانونی به این دلیل است که آنها سکوت دیروزشان را توجیه می‌کنند یا آنکه برخی در این کار غیرقانونی شریک بوده‌اند و باید جوابگوی این تخلف باشند و قطعا کسی که مسوولیت این امور را داشته، نمی‌تواند پاسخگو نباشد و عداوی هم هستند که متناهی جناحی و حزبی در این موضوع دارند و با فاش‌شدن جزئیات این تخلفات، منافع جریان سیاسی آنها به مخاطره می‌افتد.

کیمیا

سر مقاله: «قطعه اسیدپاشی در پازل سیاه»
این‌روزها موضوع اسیدپاشی‌های مشکوک اصفهان به خبر داغ محافل به‌خصوص در فضای مجازی- تبدیل شده- در حالی که هیچ خبر و سندی درباره انگیزه و چرایی و چگونگی این حادثه سیاه وجود نداشت، جریانی با اهداف پیدا و پنهان، موضوع اسیدپاشی را با حجاب پیوند زدن و مدعی ششدن این جنایت با هدف مبارزه با بدجبعلی انجام شده است! اما این شایعه خطرناک و ناآمنواره‌انه تا کجا کلد خورد و تبدیل به موجی سنگین از شایعات و تهمت‌ها و دروغ‌راز‌ها ی شد؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد نخستین بار خبر گزارِی ایسنا بود که این خط سیاه خبری را کلد زد- یک‌ساعت بعد سایت خبر‌آنا‌ین همین خبر را بازنشر می‌کند اما با این تیتُر: «احتمال اسیدپاشی به زنان بدحجاب وجود دارد!...!..»
شایسته نیست مدعی‌العموم به ماجرا ورود کرده و از دوستان مدعی اخلاقی پرسد: ارتباط اسیدپاشی با حجاب را از قوطی کدام عطاری درآورند؟
ماجرای اسیدپاشی‌های اخیر - فارغ از انگیزه عامل یا عاملان آن- اینک به سوژه‌ای برای عقدگشایی ضدانقلاب علیه جمهوری اسلامی و نیروهای ارزشی تبدیل شده است

ایران

سر مقاله: «وارونگی معروف‌ها و منکرها»؛ محمدعلی ولیکی

یکی از اصول مهم قانون اساسی کشور و یکی از آموزه‌های بارز دینی عدم تجسس در حریم و اموال شخصی افراد می‌باشد. به عبارتی تجسس در حریم خصوصی جزء منکرات بزرگ است. بر این اساس هر اقدامی که این اصل مرفی را نقض کند، خود مصداق منکر می‌باشد. در نتیجه اقدام اخیر مجلس درخواست قلمداد نکردن مشاعات آپارتمان‌ها و خودروهای شخصی در حکم پاک کردن صورت مساله و نقض اصل مذکور می‌باشد.
خودروی شخصی مثل چاردیواری، بخشی از حریم شخصی افراد است- وقتی کار کردِ امور وارونه شود، مفاهیم هم قلب می‌شوند.وقتی کسی که باید به عدالت رفتار کند، عمل ظالمانه انجام دهد، به‌صورت طبیعی جای عدل و ظلم عوض می‌شود. آنکه باید خدمت کند، هر گاه گرفتار خیانت شود، جای این دو مفهوم عوض خواهد شد. پس بزرگ‌ترین منکر این است که مدعیان در مقام عمل موجب وارونگی ارزش‌ها شوند- یکی از مظاهر مهم منکرات دین‌فروشی است. عداوی تجارت بهشت و جهنم به راه انداخته‌اند. به برخی مجوز بهشت دهند و کسانی را از ورود به بهشت منع می‌کنند. اینان که با ارزش‌ها تجارت و کسبی می‌کنند نمی‌توانند آمرین به‌معروف‌باشند.

اعتقاد

گفت‌وگو/ کرباسچی: روحانی صبر زیادی دارد

اگر رئیس‌جمهور بخواهد دهان باز کند و آنچه را هست بگوید، فکر می‌کنم خیلی از مسایل وجود دارد که روشن خواهد شد. اما وی خیلی صبر و طمأنینه دارد و سعی می‌کند مصالح کشور را در نظر بگیرد و همدلی و وحدت را حفظ کند. این امر روشنی است که حسن روحانی با توجه به هدفگذاری که برای دولت خود داشته و شرایط خطیری که از کشور می‌داند با عقلانیت و هوشیاری و بردباری به کار خود ادامه می‌دهد. جناح معتدل و اصلاح‌طلب کشور در طول سال‌های گذشته گاهی از عجله و بی‌صبری حسرت زیادی دیده است اما این دولت مصمم است که عاقلانه پایداری کند و به اصلاح سیستم اداری آسیب‌دیده کشور بپردازد.

آمنه شیر افکن

یکی از پندهای طرح‌جنگلی نمایندگان در امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر، پیشنه‌ها دیر هنگام «امربه‌معروف» مدیران و مسوولان کشور است؛ اتفاقی که اگر سال‌های پیش دنبال می‌شد، شاید امروز با حجم انبوه پرونده‌های اختلاس و رارت و تخلف مالی مواجه نبودیم. حالا دولت حسب آموزه‌های امربه‌معروفی مندرج در این طرح به وعده‌اش عمل کرده و در ماجرای بورسیه‌ها حرف ناگفته‌ای باقی نگذاشته، اما افشای‌گری دولت در ماجرای بورسیه‌ها در همین فاصله یک‌روزه، موجی از انتقادات را به‌دنبال داشته؛ موج عصبیی از اعتراض نمایندگان -اغلب- عضو کمیسیون آموزش مجلس. جالب اینکه نمایندگان به این اقدام دولت اعتراض کرده‌اند که مدافع سرسخت گروه‌نامه امربه‌معروف در جامعه‌اند اما گویا امربه‌معروف مورد نظر این‌بیش از آنکه مفهومی بسط باشد، مفهومی فروکاسته به امر «حجاب» است که اگر نبود

شاید بسیاری از پرونده‌های تخلف مالی در دولت گذشته شکل نمی‌گرفت و اگر می‌گرفت در همان بدو امر با برخی توصیه‌های دلسوزانه از مسیر خلاف خارج می‌شد. برخی نمایندگان از همان لحظه انتشار جزئیات پرونده بورسیه‌ها از سوی وزارت علوم، مدام در مسیر تهدید دولنت که تخلف بورسیه‌ای در دوره «کارگزاران» و «اصلاحات» هم فراوان بوده و اینکه دولت باید از افراد بورسیه‌شده عنبرخواهی کند و جزئیات تنها شامل حال یک‌درصد پرونده‌ها می‌شده و عجایی از این قبیل- حالا پرسش‌های بی‌پاسخ فراوان پیش‌روی یکایک شهروندان ایرانی این است که چطور دیوان محاسبات دست‌کم دوسال پیش به جزئیات بورسیه‌های غیرقانونی دولت «محمود احمدی‌نژاد» پی برد و نمایندگان مجلس نه مگر نمانده‌ا که اپز نظارت همیشه یکی از ابزارهای کلیدی در اختیار نمایندگان بوده، مگر همین نمایندگان عزیز مجلس نمی‌توانستند افتخار افشای خبر اهدای رانتی فرصت‌های دانشگاهی به برخی خواص را رسانه‌ای کرده و نقطه‌ای درخشان از فعالیت‌خوشش در تاریخ پارلمان ایران به‌ثبت برسانند. پس چه شد که به‌یکباره وزیر علوم دولت روحانی به‌سمت افشای تخلف بورسیه‌ها رفت و حالا

همین اقدام او با شماعت حداکثری از سوی نمایندگان مجلس مواجه شده است. مگر نمانده که «رضا فرجی‌دانا» به‌دنبال امربه‌معروف بود و نهی‌ازمنکر؛ امربه‌معروف مسوولان در زمینه بازدارِی از حراج فرصت‌های علمی و نهی‌ازمنکر هولناکی که در فاصله بی‌توجهی‌ها به عملکرد دولت دهم برای کشور و جامعه علمی ما اتفاق افتاده بود. رفتار امروز نمایندگانی که از افشای جزئیات پرونده بورسیه‌ها ابرو در هم کشیده‌اند، این نکته را تناعی کرده که آنها به شکلی از امربه‌معروف‌های موسمی و فصلی دل بسته‌اند، گویی اگر آداب امربه‌معروف در مقام‌صد همیشه رفتار دولتیان نبود، نه امروز خبری از هزاران فرصت علمی براب‌رفته بود و نه گزارش رسانه‌ای این همه غارتگری‌های علمی. در پاسخ آن دوستی که تهدید به افشای بورسیه‌های غیرمجاز در دولت‌های «اصلاحات» و «کارگزاران» می‌کنند هم همین‌س که اگر چشمان بینا و سنت‌حسنة امربه‌معروف پیش از اینها در نهاد مسوولان و نمایندگان عزیز نهاده‌ینه شده بود، چه‌دلیلی بود بر افشای این مسایل پس از چنددهه؟ ای کاش، هم‌روزها مچ تخلف‌های صورت‌گرفته در دولت «اصلاحات» و «کارگزاران» را می‌گرفتید تا دست‌کم حالا پس

بررسی ظرفیت‌ها و ضعف‌های طرح حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر

تهدید و فرصت‌های پنهان

نوع مائعی از قبیل مزاحمت، تهدید، توهین و مقاومت در برابر اقلسه امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر موجب محکومیت به حبس تعزیری با جزای نقدی درجه‌هفت می‌شود. اشخاص حقوقی که با سوءاستفاده از قدرت یا اختیارات قانونی و اداری از قبیل تهدید،اختار، توبیخ، کسر حقوق یا مزایا،انفصال موقت یا دایم، تغییر محل خدمت، تنزل مقام، لغو مجوز فعالیت، محرومیت از سایر حقوق و امتیازات مانع اقلمه امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر گردند، علاوه بر محکومیت اداری به موجب قانون رسیدگی به تخلفات اداری حسب مورد به مجازات بند «پ» ماده(۲۰) قانون مجازات اسلامی محکوم می‌گردند؛ به این ترتیب و در شرایط برابر، اجرای این قانون به همان اندازه که فضا و فرصت در اختیار گروه‌های نزدیک به طراحان این طرح قرار می‌دهد، برای منتقدان نیز ظرفیت‌استفاده از قانون جدید برای امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر مسوولان نهادهای مختلف را ایجاد می‌کند و این فرصتی است که می‌تواند به کمک اجرایی‌شدن فصل‌سوم قانون‌اساسی و اصل ۲۷ این میثاق ملی بیاید.

چگونه می‌شود امر به‌معروف و نهی‌از منکر کرد

با در نظر گرفتن تعاریف اولیه این طرح درباره نفس «معروف و منکر» سوالاتی درباره نحوه اجرایی‌شدن این قانون و حدود آن در جامعه مطرح می‌شود. بر اساس ماده‌چهار این طرح «مراتب امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر، قبلی، زبانی، نوشتاری و اقدام عملی است که مراتب زبانی و نوشتاری آن وظیفه‌آحاد مردم و دولت است و اقدام عملی آن تنها وظیفه دولت است، مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری تعیین کرده باشد.»
حق تذکر زبانی و نوشتاری برای آحاد مردم، در جمله ظرفیت‌هایی است که می‌توان با استقبال از آنها، برای بیان تفدها استفاده کرد. در ادامه نگاهی داریم به این ظرفیت‌ها و البته نقاط ضعف این قانون که در صورت برطرف‌شدن می‌تواند محملی باشد برای اجرای برخی از اصول مغفول‌مانده قانون اساسی.

کدام رفتارها مصداق «منکر» هستند؟

براساس آنچه در ماده یک این طرح آمده، «در این قانون معروف و منکر عبارتند از هرگونه فعل و قول یا ترک فعل و قولی که در شرع مقدس قوانین و عرف متشرعه مورد امر قرار گرفته یا منع شده باشد.» براساس تبصره این ماده هم «در موارد اختلاف در احکام شرعی، نظر ولی امر مسلمین ملاک عمل می‌باشد، در ماده ۲ تصریح شده که «امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر، دعوت و واداشتن دیگران به معروف و نهی و بازداشتن از منکر است.» و ماده ۳ هم می‌گوید: «امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر در این قانون نسبت به عنوان «منکر» یاد شده و بدین ترتجسس، مشخص باشد.» با نگاهی به این تعاریف می‌توان دریافت همان‌گونه که رییس‌جمهوری نیز تأکید کرده، نمی‌توان حدود این قانون را به مسائله‌ای همچون «حجاب بانوان» تقلیل داد؛ چراکه در «شرع مقدس، قوانین و عرف متشرعه» مواردی که بسیار بیش از بدجبعلی، تقبیح شده‌اند بسیار است. چنانکه حسن روحانی در سفر به زنجان گفته بود: «امانا که منکر را تنها به یک مساله خلاصه کنیم و دروغ و تهمت، رشوه‌خواری و بورسیه تقلبی را منکر نیندازیم.»
ایین موضوعی است که در ماده ۴ طرح، مورد اشاره قرار گرفته و براساس این ماده «همه مردم از حق دعوت به خیر، نصیحت، نقد علنی و غیرعلنی در مورد عملکرد دولت برخوردارند و می‌توانند نسبت به مقامات، مسوولان، مدیران و کارکنان تمامی اجزای حاکمیت و قوای سه‌گانه اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی، موسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، نیروهای مسلح و کلیه دستگاه‌هایی که شمول قوانین و مقررات عمومی نسبت به آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.» در ادامه این ماده نیز مواردی همچون حفظ بیت‌المال و اموال عمومی، انضباط اداری و مالی، تکریم ارباب رجوع، فساد اداری، مالی یا اقتصادی، تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری از جمله منکراتی که مردم می‌توانند در مقابل آنها اقدام کنند، عنوان شده است. وجود این مواد در طرح حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان از منکر، البته برای طیف منتقدان برخی رویه‌های جاری می‌تواند فرصتی برای بیان انتقادات تلقی شود. اما اینکه در مقام اجرا نیز همان می‌توانند به یک‌اندازه از طریق گفتار و نوشتار، به نقد نهادهای مختلفی که در این قانون مورد اشاره قرار گرفت‌اند بپردازند یا خیر، سوالی است که موفقیت این قانون به پاسخ آن بستگی دارد. این موضوع وقتی مهم‌تر به نظر می‌رسد که بدانیم در ماده ۱۰ این طرح آمده است: «اشخاص حقیقی با حقوقی حق ندارند در برابر اجرای امر به‌معروف و نهی‌ازمنکر مانع ایجاد نمایند یا

وسيله تذکر لسانی یا نوشتاری «بازدارند»؛ نکته‌ای که می‌تواند از تذکر‌دادن به یک شهروند که مقررات راهنمایی و رانندگی را رعایت نمی‌کند تا تذکر‌دادن به مسوولان مختلف درباره رفتار و گفتارشان را دربرگیرد. البته اجرای این موارد همان‌طور که در ماده‌پنج ذکر شده، نباید موجب تعرض به حیثیت، جان، مال، مسکن، شغل و حریم خصوصی و حقوق اشخاص شود. در اجرای این مواد از طرح جدید و با توجه به این نکته که بر قول رییس‌جمهور امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر عملی متقابل است و ما ۷۱ میلیون امربه‌معروف و ناهی‌ازمنکر داریم، اگر بر اساس مراتب امربه‌معروف مطرح در ماده‌چهار، تذکر نوشتاری یک وظیفه‌همگنی تلقی شود، باید طراحان این طرح از امکان استفاده از این ابزار در رسانه‌های منتقدخویش نیز دفاع کنند. اینکه هر فرد از مردم این کشور در هر جایگاهی را بتوان به دلیل آنچه که گفته یا انجام داده و از نظر قانون و شرع دارای ایراد است، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر نوشتاری کرد، البته برای مطبوعات فرصت معتنبی است، به شرط آنکه استفاده از این ابزار با قوانین دیگر نظیر قانون مطبوعات مغایرت پیدا نکند.

چون در این صورت امکان اجرایی‌کردن این قانون تنها در اختیار طیف‌ها و بخش‌های خاصی از مردم قرار خواهد گرفت. به این ترتیب، تصویب قانون جدید می‌تواند گره‌هایی نیز از کار مطبوعات بگشاید و اگر همه آنچه که در مواد مختلف این قانون گفته شده، اجرا شود، بسیاری از تفدهای مطبوعاتی، نسبت به دستگاه‌های مختلف نه به عنوان عملی مجرمانه، بلکه به عنوان امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر باید مورد حمایت قرار بگیرد.

در کجا می‌توان امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کرد
آنگونه که در ماده ۵ این طرح آمده، «امانی که بدون تجسس در معرض دید عمومی قرار می‌گیرند، مانند قسمت‌های آپارتمان‌ها، هتل‌ها، بیمارستان‌ها و نیز وسایل نقلیه، مشمول حریم خصوصی موضوع این قانون نیست»؛ به نظر می‌رسد که در تدوین این طرح به طور عام و در نگارش ایین ماده به طور خاص، مفهوم وسیع «منکر» به یک مورد یعنی بدجبعلی تقلیل یافته است. چراکه قطعاً نمی‌توان برای

حجت‌الاسلام بزرگواری:

گروه‌های خودسر تحت پوشش طرح «حمایت از آمران به‌معروف» قرار نمی‌گیرند

حجت‌الاسلام علی‌محمد بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

حجت‌الاسلام بزرگواری، از نمایندگان اصولگرای مجلس که مدافع طرح «حمایت از آمران به‌معروف و ناهیان ازمنکر» است، به «شرق» می‌گوید این طرح به همه افراد عادی اجازه نمی‌دهد که با تشخیص خود، دیگران را امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر کنند.

ادامه از صفحه ۵

اغلب «چک‌های برگشتی (خرد) هستند
در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ رشد شدید و بی‌سابقه نسبت «چک‌های برگشتی (۴۲)درصد مبلغی ۱۱۶درصد تعدادی) به‌وقوع پیوست و از سال۱۳۸۹ این نسبت تقریباً ثابت مانده است. در طی دوره ۲۰ساله رشد حجم پولی «چک‌های مبادله‌شده و برگشت‌شده و همچنین نقدبینگی از رابطه مستقیم و خطی با یکدیگر برخوردار است اما ارزش متوسط «چک‌های مبادله‌شده و برگشت‌شده (با تعدیل برحسب نقدبینگی) به‌ترتیب کاهش ۵۵ و ۷۹درصدی را تجربه کرده است. تا پیش از سال ۱۳۸۶، رشد مبلغ متوسط «چک‌های مبادله‌شده و برگشت‌شده از رشد شاخص تورم کمتر بوده اما از این سال به‌بعد، رشد مبلغ متوسط «چک‌های مبادله‌شده از شاخص تورم پیشی گرفته است (افزایش ۲۵درصدی نسبت به تورم در سال۱۳۹۲ نسبت به سال۱۳۸۶) و اگرچه مبلغ متوسط «چک‌های برگشت‌شده تا حدی نسبت به تورم بالا رفت، اما همچنان رشد کمتر از شاخص تورم (کاهش ۳۲درصدی) را داراست.

تعداد کل «چک‌های مبادله‌شده» با رشد مداوم متوسط سالانه ۱۰درصدی از تعداد ۲۵/۴میلیون در سال۱۳۷۲ به ۷۸/۲میلیون در سال۱۳۸۵ بالغ شد. در دوسال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ با کاهش ۴۰درصدی تعداد «چک‌های مبادله‌شده به ۴۷/۵میلیون رسید که تاکنون در حول‌وحوش همین مقدار نوسان داشته است. افزایش تعداد «چک‌های برگشتی در مقابل ثبات حجم ارزش آن از سال۱۳۸۷ شروع و در سال ۱۳۹۰ (با نسبت ۱۲/۴درصد از کل «چک‌های مبادله‌شده و ۲/۵برابر میزان سال۱۳۸۶) به اوج خود رسید. در مجموع دوره ۸۶-۱۳۷۲ نسبت ارزش متوسط هر برگ «چک» برگشت‌شده به مبادله‌شده ۰/۸ بود که در مجموع در دوره ۹۲-۱۳۸۸ به میزان نصف، یعنی ۰/۴ کاهش یافت. با وجوداینکه تعداد «چک‌های مبادله‌شده در سال۱۳۸۶ نسبت به سال۱۳۷۲ بیش از سه‌برابر بالا رفت اما حجم ارزشی «چک‌های مبادله» برگشت‌شده (با تعدیل نسبت به تورم کلی کالاها و خدمات) تغییری نداشته است که به مفهوم شیوع گسترده استفاده از «چک» در بین عا‌له مردم (ضمن افزایش اعتماد بازار به «چک» تا سال ۱۳۸۶ است. روند کاهش اعتماد بازار به «چک» از سال ۱۳۸۷ شروع و در سال ۱۳۸۸ به اوج خود رسید که تاکنون کم‌وبیش ادامه یافته‌است. دولت نهم از نیمه‌دوم سال ۱۳۸۲ با آزادسازی تسهیلات بانکی (توام با کاهش نرخ سود بانکی) حجم عظیمی از نقدبینگی (بدون ضابطه و افسار گسیخته) به کار اقتصاد تزریق کرد که منجر به بروز مضضلات زیادی شد. از آن پس هر یک سال، حجم تسهیلات‌دهی بانک‌ها (با شعار معروف سه‌فعله‌کردن) افزایش مواجه شد. لازم به ذکر است در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ تا بالاترین رشد تاریخی بهای زمین به میزان ۲۸/۲برابر و پس از آن کاهش ۲۸درصدی در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و به‌وقوع پیوسته‌است. شیوع گسترده به‌کارگیری «چک» و هم به‌صورت مبتدیان متوسط مردم (از بانسان خانه‌دار گرفته تا شرکت‌های بزرگ) به‌نوعی، خلق شبهه‌ل موجب محسوب می‌شود که در کمتر اقتصاد جهانی (و به‌ویژه اقتصادهای پویا و پیشرفته) مرسوم است. شعب بانکی کشور با تعداد بسیار زیاد که در حدود ۲/۵برابر متوسط جهانی و کشورهای منطقه‌است، حجم مهمی از فعالیت جاری‌شان مربوط به امور «چک» است. فعالیت بانک‌ها چنان به امور مربوط به «چک» گره خورده، که به نظر می‌رسد بی‌تأثیر در رواج آن نباشد. در غیاب وجود کارتهای اعتباری (دارای اعتبار خرید، صرفظنر از وضعیت موجودی نقدی دارند) آن همانند بسیاری از کشورها، تا حدی «چک» نقش کارتهای اعتباری را در نظام مالی کشور ایفا می‌کند. معضل کاهش اعتماد عمومی به اعتبار «چک» و افزایش میزان «چک‌های برگشتی، از دولت‌های قبلی به میراث مانده و ریشه در سیاستگذاری‌های اقتصادی و بانکی کشور در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ دارد که منجر به بروز آن از سال ۱۳۸۷ شد. که تاکنون ادامه یافته‌است و بر خلاف تصور اذهان عمومی ارتباط قابل توجهی با رکود اقتصادی اخیر ندارد.

به‌طور کلی نه می‌توان شیوع استفاده سه‌برابری از «چک» در بین سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۶ را امری مثبت و نه کاهش نسبی ۲۸درصدی استفاده از آن در دوره ۹۲-۱۳۸۶ را امری منفی تلقی کرد اما مسائله نگران‌کننده، افزایش نسبت تعداد «چک‌های برگشتی به میزان ۵۳درصد در طی این دوره است. مساله، افزایش بیش از دوبرابری تعداد «چک‌های برگشت‌شده است نه حجم ریالی آنها. حجم پولی «چک‌های برگشت‌شده رابطه بسیار مستقیمی با حجم پولی «چک‌های مبادله شده دارد. رشد «چک‌های برگشتی مربوط به «چک‌های مبالغ پایین (کمتر از ۴۰درصد مبلغ متوسط «چک‌های مبادله شده) است.

حجم پولی استفاده از «چک» رابطه بسیار نزدیک و مستقیمی با حجم نقدبینگی دارد که تا سال ۱۳۸۷ روند رشد آن از نقدبینگی تندتر و از این سال تاکنون کند بوده است. ضمن آنکه ساماندهی و اجرای قوانین سخت‌گیرانه‌تر در رفع معضل «چک‌های برگشتی بی‌تأثیر نخواهد بود، اما راحصل اساسی را باید در سیاست‌های کلان اقتصادی و نوسازی سیستم و سازوکار مبادلات مالی کشور جست‌وجو کرد.

*** مقادیر رای‌شده برای سال ۱۳۹۲ و براساس داده‌های اعلام شده برای پنج‌ماهه اول برآورد شده‌اند.**